

TBB2018.310

Strejftog i AB-udkastet – forbedringer eller forringelser? – forenklinger eller forviklinger?

♦ *FAGFÆLLEBEDØMT. Resumé: Artiklen indledes med en overordnet, positiv vurdering af AB-udkastet. Dernæst behandles forskellige enkeltspørgsmål for at belyse, at et godt udkast kan gøres endnu bedre, såfremt der fokuseres mere på stram redigering og klar formulering af bestemmelserne. Blandt de udvalgte enkeltspørgsmål er entreprenørprojektering, projektgennemgang, ændringer, hindringer og risikoens overgang.*

af professor, dr.jur. Torsten Iversen, Juridisk Institut, BSS, Aarhus Universitet

1. Overordnet vurdering af AB-udkastet

AB-udkastet er efter min vurdering udtryk for et stort fremskridt og en væsentlig videreudvikling af de eksisterende standardvilkår, både når udkastet vurderes alene, og når det ses i sammenhæng med reformen af ABT 93 og ABR 89.

Der introduceres med AB-udkastet en række helt nye regler, f.eks. med hensyn til entreprenørprojektering, førgennemgang og tvisteløsning.

Der er yderligere sket talrige ændringer af enkeltbestemmelser. Blot som eksempler kan nævnes væsentlige nyskabelser i AB-udkastets regler om garantier (§§ 9-10), forsikring (§ 11), ændringer (§§ 23-25), risikoreglerne (§ 27), teknikerfuldmagt (§ 28) og byggemøder (§ 31).

En påstand om, at der blot skulle være tale om »ny vin på gamle flasker«, ville være forkert – og i øvrigt have et helt forfjelt udgangspunkt. Værdien af regler på formuerettens område ligger nemlig i første række i, at de er nogenlunde faste og uforanderlige over længere tid. Formålet med juridisk regulering på dette område er navnlig – i det omfang, det er muligt – at give nogenlunde faste og sikre regler, hvormed man opnår forudberegnelighed og konsekvens i retsbehandlingen. Reglerne bør derfor ikke ændres i tide og utide – *navnlig ikke* på grund af pludselige modepåhit eller tilfældige politiske strømninger.

Kernen i den entrepriseretlige regulering må derfor i sagens natur være ret bestandig. Reglerne om ekstraarbejder, forsinkelse (herunder fristforlængelse) samt mangler – som er de tre vigtigste områder i praksis – må forblive relativt uforandrede over tid. Regler om f.eks. risiko og aflevering, betaling og ophævelse må også ligge nogenlunde fast over længere perioder. Proces- og procedureregler kan derimod ændres fra tid til anden, og det er da også i vidt omfang sket i de regler, der lægges frem i det nye AB-udkast.

Grundlæggende er og bliver enhver entrepris- og rådgivningsaftale en gensidigt bebyrdende aftale, hvor parterne – uanset at de både vil og skal samarbejde – nu engang har modsatrettede interesser, idet de hver især ønsker at opnå flest og størst mulige rettigheder mod at påtage sig færrest og mindst mulige forpligtelser. Dette er der hverken noget mærkeligt eller odiøst i. Gensidigheden i retsforholdet indebærer, at en vis afbalancering af rettigheder og pligter er nødvendig, hvad enten reglerne om entrepris- og rådgivningsforhold gives i lovsform af lovgiver eller – som der er tradition for i Danmark – vedtages som standardvilkår af branchen selv.

Der kan ikke opstilles generelle regler, som passer på enhver tænkelig situation. Der må gives regler, der *gennemsnitligt* rammer

det rette, og mere specielle tilfælde må overlades til løsning i retspraksis. Der kan heller ikke gives generelle regler, der giver ”millimeterretfærdighed” i hvert eneste tilfælde. Der må foretages interesseafvejninger, skæres til og – især i et aftaledokument som AB – indgås kompromiser undervejs. Målet må være at give regler, som opleves som nogenlunde rimelige, som er retsteknisk operationelle, og som medfører en økonomisk rationel risikofordeling mellem parterne. Dette mål er i vidt omfang imødekommet med det (foreløbige) forhandlingsresultat, som AB-udvalget har opnået med høringsudkastet af 2. februar 2018.

Det må hilses velkomment, at der er sket en tiltrængt opdatering ikke blot af AB, men også af ABR, og – ikke mindst – at AB-udvalget har bestrebt sig på at koordinere AB og ABR i videst muligt omfang. Det sidste er i sig selv et *meget stort fremskridt*, hvilket fortjener at blive fremhævet allerede her, bl.a. fordi denne artikel – ligesom mine andre artikler i nærværende særnummer¹ – kun angår AB-udkastet. Kritik af forskellige punkter i dette udkast må ikke få lov at skygge hverken for anerkendelsen af AB-udvalgets meget store arbejde med den samlede regulering (hvoraf AB og ABR kun udgør en del) eller for den positive bedømmelse, der bør komme det samlede reformforslag vedrørende byggeriets aftalevilkår til del. Dette bør erindres, når opmærksomheden i det følgende samles om de punkter, hvor AB-udkastet efter min opfattelse er mindre vellykket.

2. Entreprenørprojektering og projektmangler

De foreslåede bestemmelser om entreprenørprojektering og projektmangler fortjener at blive gennemarbejdet grundigt på ny, således at de kan forkortes, opstrammes og klargøres yderligere. Bestemmelserne er først og fremmest alt, alt for ordrige. Der forekommer ikke at være gjort nogen særlig indsats for at redigere bestemmelserne stramt eller for at formulere dem klart og koncist. Rækkefølgen er ikke altid optimal. Når man i stk. 1 fastslår, *hvornår* entreprenøren skal projektere, må det være mest logisk, at man straks herefter – i stk. 2 – anfører, *hvad* der ligger heri. Først derefter bør det – i stk. 3 – angives, at bygherren skal udpege en projekteringsleder. Stk. 2 og stk. 3 i AB-udkastets § 17 skal altså byttes om. Den tunge konstruktion »udføre projektering« bør opgives til fordel for det enkle og mundrette »projektere«.

Når der er tale om vilkår, der kan blive stående i lang tid – selv om der måske bliver nedsat et mere permanent udvalg til at overveje revisioner – vil det være uheldigt, om vilkårene blokerer for en smidig udvikling i praksis. Det er derfor næppe tilrådeligt at være alt for håndfast, f.eks. ved at bestemme, at entreprenøren »kun«

1 »Struktur og sprog i AB-udkastet«, »Udvalgte emner: garantier, teknikerfuldmagt, forsinkelse og anden misligholdelse« og »Om AB-udkastet og dets forhold til lovgivningen samt til andre aftaler«.

skal projekttere, når det er aftalt. I det mindste kunne man slette »kun«, men formentlig ville det være klogere at tage udgangspunkt i funktionskrav og i øvrigt lægge vægt på, hvad der »må anses aftalt«. Inden for visse områder er entreprenørprojektering så sædvanlig, at der næppe kan stilles de store krav til aftalen.

Der gives nogle forslag til omformuleringer nedenfor, men de prætenderer ikke at være udtømmende. I den 3-spaltede opstilling

nedenfor – og senere i artiklen – angives i yderste venstre spalte AB-udvalgets bestemmelse med paragrafnummer og stykkeangivelse, dernæst AB-udvalgets tekstforslag i den midterste spalte og endelig mit tekstforslag i spalten yderst til højre. Mine eventuelle ledsagende bemærkninger sættes med **fed skrift**:

§ 17, stk. 1	<i>Entreprenøren skal kun udføre projektering, hvis dette er aftalt (delt rådgivning). I det omfang entreprenørens arbejde i aftalen er beskrevet ved angivelse af funktionskrav, skal entreprenøren udføre den nødvendige projektering herfor.</i>	<i>Entreprenøren skal projekttere, hvis arbejdet væsentligst er beskrevet med funktionskrav, eller hvis det i øvrigt må anses for aftalt.</i>
§ 17, stk. 2 [bør flyttes til stk. 3]	<i>Hvis entreprenøren skal udføre projektering, skal bygherren udpege en projekteringsleder. Projekteringslederen repræsenterer bygherren over for entreprenøren med hensyn til projekterings tilrettelæggelse og udførelse. Projekteringslederen kan give og modtage meddelelser vedrørende projekteringen samt give anvisninger med hensyn til tilrettelæggelsen af de forskellige entreprenørers projektering i deres indbyrdes forhold.</i>	<i>Bygherren skal udpege en projekteringsleder.² Projekteringslederen kan give entreprenøren anvisninger om projekteringen, herunder om koordinering mellem flere entreprenører [uanset om disse selv har påtaget sig at projekttere eller ej].³ Projekteringslederen kan godkende eller kassere entreprenørprojektet helt eller delvis. Bestemmelsen bør ikke være stk. 2, men stk. 3. I så fald kan man også udelade indledningsordene »Hvis entreprenøren skal udføre projektering... «, som forekommer indlysende, da bestemmelsen netop tilsigter at regulere dette.</i>
§ 17, stk. 3 [bør flyttes til stk. 2]	<i>Entreprenørens projektering skal udføres i overensstemmelse med aftalen, god projekteringskik og bygherrens anvisninger. Entreprenørens projekt skal indeholde oplysninger om projektets forbindelse med det øvrige projekt i de i aftalen fastlagte grænseflader, men ansvaret for koordinering af det samlede projekt,⁴ herunder fastlæggelse af grænseflader, påhviler bygherrens projekteringsleder.⁵ Entreprenøren skal deltage i tværfaglig granskning af det samlede projekt, idet hver part gransker eget projekt og grænseflader til andres projekt.</i>	<i>Entreprenøren skal projekttere i overensstemmelse med aftalen, god projekteringskik og bygherrens anvisninger. Entreprenørprojektet skal indeholde oplysninger om grænseflader. Projekteringslederen varetager koordineringen med andre arbejder. Entreprenøren skal deltage heri efter behov. Bestemmelsen bør flyttes til stk. 2.</i>
§ 17, stk. 4	<i>I forbindelse med projekteringen skal entreprenøren oplyse bygherren om</i>	<i>Hvis entreprenørprojektet indebærer anvendelse af nye metoder og</i>

2 Heri ligger – som det allermindste – at projekteringslederen kan give og modtage meddelelser. Meningen må dog være, at projekteringslederen er bygherrens fuldmægtig, dvs. f.eks. også kan indgå aftaler i bygherrens navn.

3 Den af AB-udvalget foreslåede formulering ses kun at give kun projekteringslederen beføjelser, hvor de andre entreprenører også skal projekttere. Dette bør måske overvejes nøjere. Ved projektering undervejs i byggeriet kan det vel tænkes, at der også skal ændres i f.eks. aktivitetsrækkefølgen for (rent) udførende entreprenører?!

4 Hvad betyder »det samlede projekt«?! Der tænkes næppe på hele byggeprojektet, men kun på de andre dele, som entreprenørprojektet griber ind i.

5 Det kan da ikke i en aftale mellem bygherre og entreprenør foreskrives, at ansvaret for et forhold påhviler tredjemand (!), *in casu* projekteringslederen. Afgørende i forhold til entreprenøren er, at ansvaret påhviler bygherren. Forholdet til rådgiveren må afklares i en anden aftale (ABR 89 og ydelsesbeskrivelser).

	<i>anvendelse af metoder og materialer, der ikke er gennemprøvede, herunder om eventuelle risici derved.</i>	<i>materialer, skal dette fremgå udtrykkeligt, og eventuelle risici skal oplyses.</i>
§ 14, stk. 5	<i>Hvis parterne aftaler, at projekteringen skal opdeles i faser, skal de sætte frist for levering af de enkelte faser, og bestemmelserne i stk. 6-8 gælder da tillige om hver fase.</i>	<i>Fristen for levering af entreprenørprojektet fastlægges i aftalen. Er ingen frist aftalt, skal entreprenørprojektet leveres inden for rimelig tid.⁶ Hvor entreprenørprojektet er opdelt i faser, finder bestemmelserne om »projektet« i denne paragraf tilsvarende anvendelse på hver enkelt fase.</i>
§ 17, stk. 6	<i>Entreprenøren skal foretage kvalitetssikring, herunder eventuelt granskning af sit projekt, jf. § 21.</i>	<i>Entreprenøren skal kvalitetssikre sit projekt og kunne dokumentere, at dette er sket.</i>
§ 17, stk. 7	<i>Entreprenøren skal give bygherren skriftlig meddelelse om færdiggørelse af projektet (færdigmelding) med henblik på bygherrens godkendelse. Resultatet af entreprenørens kvalitetssikring skal vedlægges meddelelsen.</i>	<i>Ved levering af projektet til bygherren skal entreprenøren afgive en skriftlig færdigmelding med henblik på bygherrens godkendelse. Oplysning om entreprenørens kvalitetssikring skal vedlægges.</i>
§ 17, stk. 8	<i>Bygherren skal snarest muligt efter færdigmeldingen skriftligt meddele entreprenøren, om bygherren er enig i, at projektet er leveret, og om bygherren kan godkende det som grundlag for entreprenørens videre arbejde. I meddelelsen skal bygherren angive eventuelle mangler ved det leverede eller forbehold for godkendelsen.</i>	<i>Bygherren skal snarest muligt efter færdigmeldingen skriftligt meddele entreprenøren, om projektet kan godkendes. Eventuelle forbehold, herunder pga. mangler ved projektet, skal fremgå af godkendelsen. Bestemmelsen forekommer helt unødvendig ordrig.</i>

Det forekommer at kunne diskuteres, hvor meget der vindes ved at indføre generelle krav om »granskning« af eget arbejde og »tværfaglig granskning«. Nærmere aftale om fremgangsmåden kan formentlig med fordel overlades til praktikerne selv, evt. til beskrivelse i håndbøger og manualer, elektroniske tjekskemaer osv. Ordet »granskning« kendes fra selskabslovgivningen, hvor der er tale om en sagkyndig gennemgang ved en uafhængig tredjemand. Allerede af den grund bør ordet næppe anvendes om gennemgang af eget arbejde. Andre steder tales om »kvalitetssikring«, og skal denne være særlig dybtgående, kan det vel gøres klart på anden måde. Det fremgår i øvrigt allerede af stk. 3, at entreprenørprojektet skal indeholde oplysninger om grænseflader, og det fremgår af stk. 7, at der skal være udført

kvalitetssikring, og at »resultatet« heraf skal fremsendes. Granskning omtales både i stk. 3 og stk. 7, kvalitetssikring både i stk. 6 og 7. Det hele forekommer at måtte kunne udtrykkes kortere og klarere.

Den vel nok vigtigste regel om entreprenørprojektering – at entreprenøren inden for sit tilbud selv må afholde alle omkostninger for at levere en ydelse, der lever op til funktionskravene – fastslås ikke. Det er i grunden ganske tankevækkende, at den eneste bestemmelse om ansvar i hele paragraffen om entreprenørprojektering er, at »ansvaret for koordinering af det samlede projekt, herunder fastlæggelse af grænseflader, påhviler bygherrens projekteringsleder«. Der rettes kun i beskedent omfang op på dette i AB-udkastets § 18 om projektmangler:

§ 18, stk. 1	<i>Skal entreprenøren udføre projektering, har entreprenøren pligt og ret til at afhjælpe mangler ved projekteringen, der påvises ved leveringen af de enkelte faser efter § 17 eller senere.</i>	<i>Entreprenøren har pligt og ret til at afhjælpe mangler ved sin projektering.</i>
§ 18, stk. 2	<i>Bygherren skal skriftligt fastsætte en frist til afhjælpning af påviste mangler. Fristens længde fastsættes under hensyntagen til manglernes art og omfang samt forholdene i øvrigt.</i>	<i>Bygherren skal skriftligt fastsætte en rimelig frist til afhjælpning. Entreprenøren skal give bygherren skriftlig meddelelse, når manglerne er afhjulpet.</i>

⁶ En tilbagefaldsregel kan være nødvendig. Hvad der er rimeligt, afhænger af, hvilke oplysninger entreprenøren har modtaget om øvrige projekter og arbejder.

	<i>Entreprenøren skal give bygherren skriftlig meddelelse, når manglerne er afhjulpet.</i>	
§ 18, stk. 3	<i>Hvis bygherren efter udløbet af fristen i stk. 2 – eller efter at have modtaget entreprenørens meddelelse om, at afhjælpning har fundet sted – finder, at manglerne ikke er afhjulpet, skal bygherren inden 10 arbejdsdage skriftligt meddele entreprenøren, hvilke mangler der stadig påberåbes.</i>	<i>Hvis bygherren efter udløbet af fristen i stk. 2 – eller efter at entreprenøren har meddelt, at afhjælpning har fundet sted – finder, at manglerne ikke er afhjulpet, skal bygherren inden 10 arbejdsdage skriftligt meddele entreprenøren, hvilke mangler der stadig påberåbes.</i>
§ 18, stk. 4	<i>Bygherren har herefter ret til at lade de påberåbte mangler udbedre for entreprenørens regning (udbedringsgodtgørelse) eller til afslag i entreprisesummen, jf. § 52</i>	<i>Bygherren har herefter ret til at lade de påberåbte mangler udbedre for entreprenørens regning (udbedringsgodtgørelse) eller til afslag i entreprisesummen, jf. § 52.</i>

Det anførte omhandler alene mangler ved selve projektet. Ikke overraskende skal entreprenøren afhjælpe disse mangler. Hvis han ikke gør det, skal han i sidste instans betale udbedringsgodtgørelse eller et afslagsbeløb til bygherren.

Det praktiske problem vil dog formentlig ikke sjældent være, at der som følge af entreprenørens projektfejl – der ikke nødvendigvis bliver opdaget i tide, selv om der skrives nok så meget om grænseflader, kvalitetskontrol og granskning ind i AB – kan tænkes at indtræde *forsinkelse og fordyrelse* af byggeriet. Herom siges der ikke et ord. Det kan indvendes, at forsinkelse er reguleret i bestemmelserne om tidsfristforlængelse, men hvis der ikke gælder nogen mellemfrist for færdiggørelsen af projektet, kan bygherren jo i hvert fald ikke i første omgang kræve dagbøder. Andre entreprenører kan blive forsinket, og bygherren kan blive mødt af krav fra disse. Projektmanglerne kan også føre til, at bygherren må

foretage ændringer i andre entrepriser, søge at indgå aftale om forcering el.lign. Blot til sammenligning fastslår de norske standardvilkår, NS 8405, i pkt. 13.1, stk. 3, 1. pkt., følgende:

»Dersom entreprenøren skal projektere, har han ansvar for alle tillegskostnader som følge af fejl og uoverensstemmelser i sin projektering«.

3. Projektgennemgang

Bestemmelsen i § 19, der angår projektgennemgang, forekommer fejlanbragt. Projektgennemgang må ske inden udførelsen af de relevante arbejder og hører derfor hjemme på et tidligere punkt i kronologien. Det er i øvrigt en bestemmelse, der forekommer helt unødvendigt ordrig og uoverskuelig. Særlig er stk. 1 og stk. 4 meget vanskelige at læse og forstå. Det forekommer tvivlsomt, om stk. 4 og 5 er tilstrækkelig gennemtænkt.

§ 19, stk. 1	<i>Inden entreprisen påbegyndes, skal bygherren sammen med rådgiver(e) og entreprenør(er) gennemgå det aftalte projekt og eventuelle projektbidrag og forslag til materialevalg fra entreprenører og leverandører med henblik på at opnå en fælles forståelse af projektet, herunder af grænseflader og tidsfølge mellem de enkelte dele af projektet, på at give entreprenøren mulighed for at præge byggeprocessen ved at påpege uhensigtsmæssigheder i</i>	<i>Inden entreprisen påbegyndes, skal bygherren indkalde til en samlet gennemgang af de projekterede arbejder, herunder eventuelle entreprenørprojekter. Formålet med gennemgangen er bl.a. at opdage projektproblemer, herunder vedrørende grænseflader og tidsfølge. Resten må flyttes til andre steder, f.eks. (1) et selvstændigt stykke (jf. forslaget nedenfor om et nyt stk. 3 om tilsyn med bestemte arbejder og materialer) (2) definitionerne (3) AB-betænkningen (4) AB-vejledningen eller</i>
--------------	---	--

	<p>projektet, på at afdække risici og forberede håndtering heraf samt på at afdække uklarheder og utilstrækkeligheder i projektet. Ved projektgennemgangen skal parterne udpege nærmere bestemte arbejder eller materialer, der skal føres tilsyn med efter § 21, stk. 4. Der skal endvidere gennemføres projektgennemgang ved senere ændringer i projektet, hvis bygherren eller entreprenøren vurderer, at der er behov for det.</p>	<p>(5) manualer for praktikere</p>
§ 19, stk. 2	<p>Bygherren skal forestå projektgennemgangen. Alle parter skal medvirke loyalt ved projektgennemgangen.</p>	<p>Stk. 2 slettes som selvindlysende og/eller meningsløs og overflødig. Stk. 3 bliver herefter stk. 2. Der foreslås et nyt stk. 3 nedenfor.</p>
§ 19, stk. 3	<p>Rådgiveren skal inddrage underrådgivere, der har bidraget til projekteringen. Entreprenøren skal inddrage valgte underentreprenører og leverandører, som skal udføre entreprisen eller bidrage til projekteringen. Bygherren skal inddrage bygherrerådgiver, projekteringsleder, byggeleder, sikkerhedskordinator og andre tekniske rådgivere, der skal deltage i projekterings- og udførelsesfasen. [Ekstraheret fra stk. 1:] Ved projektgennemgangen skal parterne udpege nærmere bestemte arbejder eller materialer, der skal føres tilsyn med efter § 21, stk. 4.</p>	<p>I gennemgangen skal bygherren inddrage bygherrerådgiver, projekteringsleder, byggeleder, sikkerhedskordinator og andre tekniske rådgivere. Rådgiveren skal inddrage underrådgivere. Entreprenøren skal inddrage underentreprenører og leverandører. Bestemmelsen er – i stærkt forkortet form – flyttet til stk. 2. Det kan vel ikke være nødvendigt at angive, at kun rådgivere, der skal være med, eller underentreprenører, der skal udføre arbejde,⁷ skal deltage. Som nyt stk. 3 indsættes følgende forkortede version af sidste punktum i stk. 1: Ved gennemgangen skal bestemte arbejder eller materialer udpeges som genstand for tilsyn ifølge § 21, stk. 4.</p>
§ 19, stk. 4	<p>Bygherren, rådgiveren og entreprenøren skal snarest muligt underrette hinanden om uhensigtsmæssigheder, uklarheder og utilstrækkeligheder, som de afdækker.</p>	<p>Deltagerne i gennemgangen skal snarest muligt underrette hinanden om projektproblemer, som de opdager.</p>
§ 19, stk. 5	<p>Entreprenørens fremsættelse af forslag under projektgennemgangen indebærer ikke, at denne er ansvarlig for forslaget, selv om det implementeres. Projekteringsansvaret påhviler således den, der udfører projekteringen af den foreslåede ændring af projektet.</p>	<p>Forslag, der fremsættes i tilknytning til gennemgangen, begrundes ikke i sig selv ansvar for forslagsstilleren. Ansvaret for projektering på grundlag af forslaget påhviler den, der udfører projekteringen.</p>
§ 19, stk. 6	<p>Bygherren skal drage omsorg for, at der snarest muligt udarbejdes en redegørelse, der indeholder en beskrivelse af den gennemførte proces med angivelse af, hvad der har været behandlet under projektgennemgangen, og hvor meget tid,⁸ der er brugt på gennemgangen</p>	<p>Bygherren skal snarest muligt udarbejde en redegørelse om gennemgangen, hvoraf foranstaltninger til imødegåelse af projektproblemer skal fremgå. De anførte foranstaltninger skal snarest muligt indarbejdes af dem, der udfører projekteringen.</p>

⁷ Der erindres om, at »arbejde« omfatter udarbejdelse af et projekt, jf. § 2, hvor entreprenøren skal projektere.

⁸ Dette komma er fejlagtigt.

	<p><i>af de enkelte dele af projektet. Redegørelsen skal endvidere indeholde en beskrivelse af forhold omfattet af stk. 4 med konkret angivelse af de foranstaltninger, der skal træffes til at afbøde dem. Bemærkninger til redegørelsens beskrivelse af den gennemførte proces skal snarest muligt sendes til bygherren. De projekterende skal i nødvendigt omfang og snarest muligt udføre opretning af deres projekt i overensstemmelse med redegørelsen.</i></p>	
§ 19, stk. 7	<p><i>Entreprenøren og bygherren skal snarest muligt give den anden part skriftlig meddelelse om sine eventuelle krav om forandring i aftalen med hensyn til pris, tid og sikkerhed som følge af de foranstaltninger til afbødning, der fremgår af redegørelsen. Bestemmelserne i § 25, stk. 3-5, finder tilsvarende anvendelse på en sådan meddelelse.</i></p>	<p><i>Krav om forandring i aftalen med hensyn til pris, tid og sikkerhed som følge af foranstaltninger omtalt i stk. 6 skal snarest muligt fremsættes skriftligt. Bestemmelserne i § 25, stk. 3-5, finder tilsvarende anvendelse.</i></p>

AB-udkastets forslag til § 19 forekommer noget omstændeligt. De parter, der efterhånden opnår en vis fortrolighed med AB 18, må antages at ville blive endog meget trætte af de alenlange besværgelser om alle de ædle og gode formål, projektgennemgangen skal tjene, og den umådelig kedsommelige beskrivelse af, at der skal udarbejdes »... en redegørelse, der indeholder en beskrivelse af den gennemførte proces med angivelse af...« osv. De operative bestemmelser *må* kunne udformes helt anderledes kort og knapt. Det er ikke værd at spille stk. 2 på en loyalitetspligt, som i forvejen fremgår af AB-udkastets § 33, og som enten er så indholdsløs, at den gælder for alle mødedeltagere i forvejen (“alle skal tale pænt til hinanden og ikke med mad i munden”), eller er så betydningsfuld, at den kun gælder imellem de parter, der har vedtaget den for deres aftale. Frem for at gentage loyalitetspligten kunne man overveje, om den ikke skulle rykkes frem som en af de første bestemmelser i AB (sml. NS 8405, hvor loyalitetspligten fremgår af pkt. 5).

Den helt umanérliche tunge og omstændelige nominalstil, som præger f.eks. AB-udkastets § 19, stk. 6, er kun ét blandt flere problemer med disse bestemmelser. Et andet problem er de mange – til dels mærkværdige – nye ord, der slynges ud, og som muligvis er synonyme i et vist omfang. En lovtekst – og det, der ligner (som AB) – er imidlertid ikke en stiløvelse, hvor der skal demonstreres et rigt og varieret sprog, men skal anvende nogle termer i så vidt mulig samme betydning hver gang. Ord som »afbøde«, »opretning« og »afbødning« virker noget søgte. Hvis man har villet undgå ordet »ændring«, fordi dette ord allerede anvendes om »ændring« af en entreprise, er det i hvert fald ikke lykkedes, for udtrykket ordet »ændring[er] af projektet« optræder både i stk. 1 og i stk. 5.

Angivelsen af, hvor meget tid der er brugt på de enkelte dele, er fjernet ovenfor. Det kan naturligvis være interessant at få oplyst under en senere mangelssag, at alle dengang troede, at det var en relativt enkel sag med f.eks. facadebeklædningen, fordi det kun tog 30 minutter af den samlede gennemgang. Man må dog nok have

lov at spørge sig selv, om det er bureaukratiet værd i hver eneste byggesag, og navnlig om det virkelig er noget, der skal stå i de almindelige betingelser?! Man kan også spørge, om det virkelig ændrer på ansvarsforholdene, om en gennemgang har været 45 minutter eller to timer og 45 minutter. I Superarena-sagen⁹ ville bygherren vel bare have fået det svar, at alt var beregnet fra leverandøren, og i Bobledæk-sagen,¹⁰ at der var styr på statikken, og at der ovenikøbet ville blive foretaget en efterkontrol af en uafhængig statiker.

4. Ændringer

Bestemmelserne om ændringer, der i AB 92 kunne holdes i en enkelt paragraf (§ 14), er udvidet betragteligt og fylder nu tre paragraffer i AB-udkastet (§§ 23-25).

Allerede af udbudsretlige grunde bør det overvejes – i lighed med, hvad der gælder i norsk ret¹¹ – at fastslå, at bygherren ikke kan pålægge entreprenøren ændringer ud over 15 % netto i tillæg til kontraktssummen.

Nogle af de foreslåede bestemmelser i §§ 23-25 forekommer meget vanskelige at læse, fordi de tynges urimeligt af ophobning af sideordnede led. Det lader til, at man her ønsker at regulere et spørgsmål fuldt ud i ét stykke frem for at opdele spørgsmålet i mindre dele. I stedet for at tale om »en part« og »den anden part« osv. i § 25, stk. 1 og 2, kunne man formentlig med fordel behandle den praktiske situation – at entreprenøren kræver en højere pris, mere tid og større sikkerhed – og derpå i et selvstændigt stykke tilføje, at bygherrens eventuelle krav om forandring af aftalen behandles efter samme principper.

Der angives i § 25, stk. 5, ingen retsvirkning af, at bygherren ikke registrerer ændringer, eller at entreprenøren ikke underretter bygherren om fejl i registreringer. Det er måske også vanskeligt, men det viser, at der reelt mest er tale om ordensforskrifter.

Entreprenørens monopolstilling, når det gælder ændringsarbejder, udgør et praktisk problem, men er efter min mening et rimeligt

⁹ T:BB 2007.548 VBA (KFE 2008.111).

¹⁰ T:BB 2014.531 VBA (KFE 2014.172).

¹¹ Se NS 8405 pkt. 20.1.

udgangspunkt, henset til at bygherren har en ubetinget ændringsret. AB-vilkårene indeholder et par forslag til nyskabelse, men de forekommer ikke fuldt ud koordinerede. Det foreslås, at bygherren kan lade andre udføre ændringsarbejdet, hvis han kan påvise særlige forhold, der begrundet dette, »herunder at entreprenørens krav for udførelse af ændringen ikke er rimeligt« (§ 23, stk. 2). Entreprenøren ses imidlertid ikke at være pålagt en pligt til at tilbyde en pris for at udføre ændringen,¹² og hvorledes bygherren herefter skulle kunne sætte en anden i stedet, forekommer det vanskeligt at se. Det foreslås også, at merarbejder *uden for variationsgrænserne* afregnes efter enhedspriser, medmindre entreprenøren godtgør, at forudsætningerne for enhedspriserne ikke

er til stede (§ 24, stk. 2). Dette gælder imidlertid kun for enhedsprissatte ydelser. Der kunne spørges, om der ikke var behov for en klausul i retning af følgende:

»Prissætningen for ekstraarbejder skal fastlægges ud fra samme kalkulationsprincipper som ved beregningen af leverandørens fastsætte enhedspriser, herunder bl.a. udgifter til produktion og underentreprenør samt den beregnede fortjeneste. Leverandøren skal efter anmodning fra ordregiver kunne dokumentere, at der er anvendt de samme eller i videst muligt omfang samme kalkulationsprincipper.«¹³

Bestemmelserne forekommer uden problemer at kunne "slankes", jf. følgende forslag:

§ 23, stk. 2	<i>Entreprenøren har ret til at udføre en ændring i arbejdet, som bygherren har forlangt, medmindre bygherren påviser særlige forhold, der begrundet, at bygherren lader andre udføre arbejdet, herunder at entreprenørens økonomiske krav for udførelse af ændringen ikke er rimeligt.</i>	<i>Entreprenøren har ret til at udføre en forlangt ændring, medmindre bygherren påviser særlige grunde til at lade andre udføre arbejdet, herunder at entreprenørens økonomiske krav for udførelsen ikke er rimeligt.</i>
§ 23, stk. 3	<i>Bygherrens krav om ændring i arbejdet skal fremsættes skriftligt eller på et byggemøde. Det skal indeholde nærmere beskrivelse af den forlangte ændring.</i>	<i>Bygherrens krav om en ændring skal fremsættes skriftligt eller på et byggemøde og skal beskrive ændringen nærmere.</i>
§ 24, stk. 1	<i>Hvis en ændring angår et arbejde, der gælder enhedspris for, skal den aftalte entreprisereguleres ved mer- eller mindrearbejder reguleres i overensstemmelse hermed, medmindre der træffes anden aftale, jf. § 25, stk. 4. Regulering efter enhedspris skal dog kun ske inden for +/-100 % af de enkelte poster i tilbudslisten. Endvidere skal regulering efter enhedspris for merarbejde kun ske med indtil +20 % af entreprisereguleres ved at tælle alle merarbejder sammen og for mindrearbejder med indtil -10 % af entreprisereguleres ved at tælle alle mindrearbejder sammen. Hvis et enhedsprissat arbejde samtidig udskiftes med et andet arbejde, indgår kun forskellen mellem værdien af de to arbejder i beregningen af summen af enten mer- eller mindrearbejder. Dette gælder også, hvis et andet arbejde udskiftes med et enhedsprissat arbejde.</i>	<i>Ved forøgelse eller formindskelse af enhedsprissat arbejde skal entreprisereguleres efter entreprisereguleres efter enhedsprisen, hvis ikke andet aftales, jf. § 25, stk. 4. Sådant regulering skal dog kun ske inden for +/-100 % af den enkelte post i tilbudslisten. Regulering efter enhedspris skal endvidere kun ske med indtil +20 % af entreprisereguleres ved forøgelse, beregnet ved at tælle alle merarbejder sammen, og med indtil -10 % af entreprisereguleres ved formindskelse, beregnet ved at tælle alle mindrearbejder sammen. Hvis et arbejde samtidig udskiftes med et andet arbejde, indgår kun forskellen mellem arbejdernes pris i sammentællingen af arbejder, der skal reguleres efter enhedspris.</i>
§ 24, stk. 2	<i>Ved enhedsprissatte merarbejder, som overstiger variationsgrænserne i stk. 1, reguleres af¹⁴ entreprisereguleres også efter enhedspriser, medmindre bygherren eller entreprenøren</i>	<i>Ved forøgelse af enhedsprissat arbejde ud over variationsgrænserne i stk. 1 sker regulering også efter enhedsprisen, medmindre det godtgøres, at forudsætningerne for at anvende enhedsprisen ikke er til stede.</i>

¹² De norske standardvilkår, NS 8405 punkt 24.6, giver bygherren en ret til at afkræve entreprenøren et tilbud. Også de svenske regler, AB 04, indeholder forsøg på at regulere entreprenørens vederlagskrav for ændrings- og ekstraarbejder (ÅTA-arbejder), nærmere kap. 6, §§ 6-10.

¹³ Forslaget er taget fra Morten Wahl Liljenbøl og Jens Balle i Karsten Hagel-Sørensen (red.): *Aktuel udbudsret II* (2016) s. 430.

¹⁴ Dette »af« beror på en lapsus og skal naturligvis under alle omstændigheder fjernes.

	<i>godtgør, at forudsætningerne for enhedspriserne ikke er til stede.</i>	
§ 24, stk. 3	<i>Bortset fra tilfælde, hvor der efter stk. 1 og 2 sker regulering efter enhedspris, udføres ændringsarbejde som regningsarbejde, medmindre der træffes anden aftale efter § 25, stk. 4.</i>	<i>Bortset fra tilfælde, hvor der sker regulering efter enhedspris, udføres ændringsarbejde som regningsarbejde, medmindre der træffes anden aftale efter § 25, stk. 4.</i>
§ 24, stk. 5	<i>Ved formindskelse af arbejdets omfang skal entreprenøren godskrive bygherren de udgifter, som spares eller burde have været sparet. Vedrører formindskelsen et arbejde, der gælder enhedspris for, jf. stk. 1, skal dette dog kun ske i det omfang, mindrearbejdet medfører, at entreprisensummen formindskes med mere end 10 %.</i>	<i>Ved formindskelse skal entreprenøren godskrive bygherren de udgifter, som spares eller burde have været sparet. Ved formindskelse af enhedsprissat arbejde gælder dette dog kun, i det omfang entreprisensummen reduceres med mere end 10 %.</i>
§ 25, stk. 1	<i>Parternes eventuelle krav om forandring i aftalen med hensyn til pris, tid og sikkerhed som følge af en ændring i arbejdet eller i forudsætninger for dets udførelse skal snarest muligt fremsættes skriftligt eller på et byggemøde. Det samme gælder en parts krav om forandringer i aftalen som følge af et godkendt forslag fra entreprenøren eller en anvisning fra bygherren efter § 22 eller § 26, som parten anser for en ændring i arbejdet, selv om forslaget eller anvisningen ikke angiver at indebære en ændring.</i>	<i>Krav om forandring i aftalen med hensyn til pris, tid og sikkerhed som følge af en ændring skal snarest muligt fremsættes skriftligt eller på et byggemøde. Forslag fra entreprenøren og bygherrens anvisninger efter §§ 22 og 26 hører ikke hjemme her. Hvis der er tale om ændringer, er det i princippet ligegyldigt, hvad baggrunden er. Hvis der ikke er tale om ændringer, bør det reguleres i de relevante bestemmelser (altså §§ 22 og 26). En bestemmelse svarende til § 22, stk. 3, bør formentlig også indsættes i § 26.</i>
§ 25, stk. 2	<i>Efter anmodning fra den anden part skal bygherren og entreprenøren snarest muligt skriftligt meddele, om denne anser et nærmere bestemt arbejde for en ændring af arbejdet, der medfører krav om forandringer i aftalen med hensyn til pris, tid og sikkerhed. Hvis entreprenøren har fremsat anmodning efter 1. pkt., er entreprenøren ikke forpligtet til at igangsætte arbejdet, før entreprenøren har modtaget bygherrens skriftlige meddelelse efter 1. pkt.</i>	<i>På anmodning fra en part skal den anden part snarest muligt skriftligt meddele, om denne anser et angivet forhold for en ændring. Entreprenøren er ikke forpligtet til at igangsætte arbejdet, før bygherren skriftligt har besvaret en anmodning fra entreprenøren efter 1. pkt. Sidste punktum er næppe en hensigtsmæssig regel.</i>
§ 25, stk. 3	<i>Hvis en entreprenør har fremsat krav efter stk. 1 om forandring i aftalen med hensyn til pris, tid eller sikkerhed, skal bygherren snarest muligt svare, om kravet accepteres, og hvis ikke, skal bygherren¹⁵ begrunde dette.</i>	<i>Hvis en entreprenør har fremsat krav efter stk. 1 om forandring i aftalen med hensyn til pris, tid eller sikkerhed, skal bygherren snarest muligt tage stilling hertil. [Afvises entreprenørens krav helt eller delvis, skal bygherren begrunde sin stillingtagen.]</i>
§ 25, stk. 4	<i>Parterne skal snarest indgå skriftlig tillægsaftale om en ændring efter § 23 og om deraffølgende forandringer i aftalen med hensyn til pris, tid og</i>	<i>Parterne skal snarest indgå skriftlig tillægsaftale om de forandringer med hensyn til pris, tid og sikkerhed, som ændringen medfører. Forhandlinger</i>

	<i>sikkerhed. Forhandlinger herom må ikke forsinke arbejdets udførelse.</i>	<i>herom må ikke forsinke arbejdets udførelse.</i>
§ 25, stk. 5	<i>Bygherren skal løbende registrere forlangte ændringer efter § 23, krav efter stk. 1, anmodninger og meddelelser efter stk. 2, § 22, stk. 3, og § 26, stk. 1 og 2. Finder entreprenøren, at der er fejl i bygherrens registrering, skal entreprenøren snarest muligt meddele bygherren dette.</i>	Denne bestemmelse hører hjemme i § 31 om byggemøder. I hvert fald hører anvisninger efter §§ 22 og 26 ikke hjemme her.

Den omstændighed, at »forudsætninger for [arbej]dets udførelse« ændres, er ikke en af bygherren forlangt ændring og hører ikke hjemme her. Den slags må være en hindring omfattet af § 26, der skal omtales straks nedenfor.

5. Hindringer

De foreslåede bestemmelser i AB-udkastets § 26 stemmer i det væsentlige med gældende ret. Den hidtidige bestemmelse i AB 92 § 15, stk. 4, bevares på en helt igennem uhensigtsmæssig plads i aftalevilkårene. De mange afgørelser, hvor AB 92 § 2, stk. 2, og 15, stk. 4, citeres sammen, godtgør i sig selv, at den ene af bestemmelserne er fejlplaceret. Efter min opfattelse er det uden enhver tvivl AB 92 § 15, stk. 4, der er anbragt helt forkert. Bestemmelsen omhandler jo, hvad *udbudsmaterialet* skal indeholde oplysninger om.

AB 92 § 15, stk. 5, ses ikke at være anvendt i praksis. Den hertil svarende bestemmelse i AB-udkastets § 26, stk. 4, kan med fordel udgå. I sådanne helt undtagelsesvise tilfælde kan man lige så godt forlade sig på den almindelige forudsætningslære eller aftalelovens § 36 som på en "hjemmestrikket" løsning, der for øvrigt ikke forekommer hverken velformuleret eller vellykket. Hvis et byggeri

virkelig helt skal opgives på grund af fuldstændig kvalificeret ekstraordinære forhold, som bygherren ikke kunne påregne, og som han heller ikke med rimelighed kan forventes at skulle overvinde, må der findes grundlag for at fritage ham for ansvaret (for den positive opfyldelsesinteresse) i de anførte retsregler. Det behøver parterne ikke aftale sig til, for det er så langt ude, at ingen alligevel kan fastlægge retsvirkningerne fornuftigt på forhånd. Det kan kun en domstol/voldgiftsret i et konkret tilfælde.

Til gengæld burde der i bestemmelsen om hindringer indsættes en regel om, at entreprenøren har krav på tillægsvederlag i tilfælde, hvor arbejdet helt eller delvis har måttet udføres under vilkår, som var væsentlig dårligere end dem, han på baggrund af udbudsmaterialet havde grund til at regne med. De norske betingelser har i NS 8405 pkt. 25.2, litra c, en generel regel om, at entreprenøren har krav på vederlagsjustering, som forårsages af »andre hindringer for entreprenørens opfyldelse som bygherren har risikoen for«. Af NS 8405 pkt. 19.2 fremgår følgende:

»Bygherren bærer risikoen for følgene av feil, uoverensstemmelser og ufullstendigheter eller utilstrekkelig veiledning i kontraktsdokumenter og tegninger, beskrivelser og beregninger som han har levert«.

AB-udkastets § 26 kan f.eks. ændres, som det fremgår nedenfor:

§ 26, stk. 3	<i>Udbudsmaterialet skal indeholde oplysninger om foretagne undersøgelser vedrørende grundvands- og jordbundsforhold, forurening, ledninger, kabler, farlige stoffer og materialer samt andre hindringer. I det omfang udbudsmaterialet ikke indeholder fyldestgørende oplysninger om hindringerne, skal foranstaltningerne herimod og ulemperne herved betales som ekstraarbejder.</i>	1. pkt. skal flyttes til § 4. 2. pkt. skal omskrives til <u>en generel regel om, i hvilke tilfælde entreprenøren har krav på betaling for ekstraarbejder</u>. Denne regel skal have sin egen paragraf. Den kan f.eks. lyde noget i retning af: <i>Hindringer, som indebærer, at entreprenøren må udføre arbejdet under væsentlig vanskeligere forhold, end udbudsgrundlaget gav grundlag for at antage, medfører krav på tillægsvederlag herfor. Tillægsvederlaget skal svare til de meromkostninger, hindringerne har påført entreprenøren, med tillæg af en rimelig fortjeneste.</i>
§ 26, stk. 4	<i>Hvis der trods gennemførelse af sådanne forundersøgelser som nævnt i stk. 3, der er rimelige eller sædvanlige under hensyntagen til grundens karakter, beliggenhed og tidligere anvendelse, viser sig uforudsete forhold, som medfører offentlige påbud eller forbud, der medfører, at arbejdets videreførelse hindres eller bliver urimeligt byrdefuld for bygherren, kan denne</i>	De foreslåede omformuleringer gør bestemmelsen endnu tungere end i AB 92. Der står nu »medfører« 2 gange næsten lige i træk. Sidste punktum er blevet meget langt – med to gange »ved afbestilling[en]« – men indeholder intet nyt. Bestemmelsens mange krav – herunder om offentlige påbud og forbud – gør den under alle omstændigheder reelt uanvendelig.

<i>afbestille entreprisen. Ved afbestilling skal bygherren betale entreprenøren godtgørelse for det tab, entreprenøren lider ved afbestillingen, dog bortset fra den fortjeneste, han mister ved ikke at fuldføre arbejdet.</i>	Praksis vil dermed kunne blive stillet over for den absurditet at måtte anerkende en videregående adgang for bygherren til at træde tilbage fra aftalen i tilfælde, der falder uden for bestemmelsen, end i tilfælde, der falder inden for.
---	--

6. Risikoens overgang

Reglen om risikoens overgang er ændret i forhold til AB 92, men der tilsigtes ikke nogen realitetsændring. Realiteten forbliver således den samme, som har stået fast siden romerretten: Entreprenøren bærer risikoen for værket. Formuleringen af AB 92 § 12, stk. 1, var imidlertid ikke retvisende.¹⁶ AB-udkastets § 27, stk. 1, er nu parallel med den norske bestemmelse i NS 8405 pkt. 17, som er langt mere ligetil, end reglen i AB 92 var: »[Entreprenøren bærer] risikoen for materialer og det som til enhver tid er udført av kontraktarbejdet«.

Skader, som entreprenørerne påfører hinandens arbejder, er fortsat bygherren uvedkommende, idet AB-udkastets § 27, stk. 2, viderefører reglen i AB 92 § 12, stk. 2. Det kan næppe anses for fuldt ud afklaret, hvad der ligger heri, men udgangspunktet er i hvert fald, at skader, som entreprenørerne forvolder hinanden, må afklares imellem entreprenørerne direkte, og at bygherren ikke over for en entreprenør hæfter for, hvad en anden entreprenør forvolder af skade. I de norske vilkår findes følgende bestemmelse: »[Entreprenøren bærer likevel ikke risikoen for skade] som er forårsaget av byggherrens kontraktsmedhjelpere under utførelsen av deres kontraktsforpliktelse«.¹⁷ Heller ikke denne bestemmelse

er imidlertid klar. Reglen i AB-udkastets § 27, stk. 2, udelukker ikke, at bygherren kan pådrage sig ansvar over for en skadelidende entreprenør efter andre regler, f.eks. fordi bygherren har tilrettelagt aktiviteterne på en uforsvarlig måde, eller fordi han ikke har informeret de involverede tilstrækkeligt.

Den nye risikoregel indfører også en force majeure-undtagelse for entreprenøren, således at han dog ikke bærer risikoen for sådanne skader. En sådan undtagelse findes vistnok i alle andre standardvilkår på området. Så langt, så godt, kan man sige, for den nye bestemmelse i AB-udkastets § 27 indfører desværre også en række nye ord og begreber, som ikke anvendes andetsteds i AB, og som derfor virker fremmedartede. Det gælder ordet »løsøre«, som afviger fra de »leverancer«, »materialer«, »genstande« og »ydelse«, som ellers omtales i AB, og det gælder udtrykket »arbejder i lokaliteter«, som afviger fra udtrykket »på [bygge]pladsen«, som ellers anvendes. Der lægges vægt på, om noget er kommet i bygherrens eller entreprenørens »besiddelse«, og man føler sig næsten hensat til anden halvdel af 1800-tallet, hvor enhver retsvidenskabsmand med respekt for sig selv skulle skrive noget om besiddelsens begreb og betydning. De nye regler forekommer ikke alle lige heldige. Muligvis vil AB-bemærkningerne kunne forklare, hvad der er tilsigtet, men sikkert er det ikke.

§ 27, stk. 1	<p><i>Entreprenøren bærer frem til afleveringen risikoen for skade på eller bortkomst af arbejde og materialer. Det samme gælder materialer, som bygherren har leveret, når disse er kommet i entreprenørens besiddelse.</i></p> <p><i>Entreprenøren bærer dog ikke risikoen for skade eller bortkomst som følge af byggherrens forhold eller udefra kommende ekstraordinære begivenheder, som entreprenøren ikke har nogen indflydelse på (force majeure), herunder krig, oprør, naturkatastrofer og terrorhandlinger.</i></p>	<p>Stk. 1:</p> <p><i>Entreprenøren bærer risikoen for skade på eller bortkomst af arbejde og materialer indtil afleveringen. Det samme gælder for materialer, der af bygherren er leveret på pladsen.</i></p> <p>Stk. 2:</p> <p><i>Entreprenøren bærer dog ikke risikoen for skade eller bortkomst som følge af byggherrens forhold. Det samme gælder for følger af krig, terrorhandlinger, sabotage, usædvanlige naturbegivenheder eller tilsvarende forhold, der opstår uden entreprenørens skyld, og som entreprenøren ikke er herre over (force majeure). Hærværk og tyveri anses ikke for force majeure i henhold til denne bestemmelse.</i></p> <p>Bestemmelsen tager ikke stilling til, om entreprenøren også bærer risikoen ved regningsarbejde. Dette er stærkt omtvistet og må kunne afgøres i et enkelt stykke om, at reglen i stk. 1 enten også gælder eller ikke gælder for en entreprise, der i sin helhed udføres som regningsarbejde. (Ved accessorisk</p>
--------------	---	---

¹⁶ Jf. Torsten Iversen: »Entreprisesretten« s. 230.

¹⁷ Jf. NS 8405 pkt. 17.

		regningsarbejde må risikoreglen være som for hovedarbejdet).
§ 27, stk. 5	<i>For arbejder i lokaliteter, der er i brug under udførelsen, bærer entreprenøren risiko for skade forårsaget af anden entreprenør, og herudover gælder reglerne i stk. 1-3 ikke.</i>	Den foreslåede bestemmelse er ikke let at forstå. 1. led forekommer blot at være en omskrivning af stk. 2. Det bliver dog noget uklart, når der står, at »herudover« gælder reglerne i stk. 1-3 ikke. Det ville jo være lettere blot at skrive, at for arbejder i lokaliteter i brug gælder stk. 1 og 3 dog ikke. Det efterlader dog stadig spørgsmålet, hvad der så gælder. Hvis meningen er, at bygherren skal bære risikoen, bør det anføres. Det er tvivlsomt, om reglen også gælder anlæg, hvor udtrykket »i lokaliteter« jo i hvert fald passer dårligt. Hvornår er en lokalitet i brug? Er en skole i brug, hvis en længe lukkes og ombygges? Er en overdækket legeplads i brug, hvis en stor del lukkes, mens resten holdes åben?
§ 27, stk. 6	<i>For levering af løsøre til bygherren eller entreprenøren uden nogen form for montage, forarbejdning, tilvirkning eller anden arbejdsydelse på pladsen,¹⁸ gælder reglerne i stk. 1-3, indtil løsøret er kommet i henholdsvis bygherrens eller entreprenørens besiddelse.</i>	<i>Reglerne i stk. 1-3 gælder også for genstande, som leveres på pladsen, uanset at de ikke skal undergives nogen form for montage, forarbejdning, tilvirkning eller anden arbejdsydelse.</i> Bestemmelsens rækkevidde forekommer uklar. Det anføres, at reglerne i stk. 1-3 gælder, »indtil løsøret er kommet [...] i besiddelse«. Hvad gælder herefter?! Sprogligt hænger sætningen heller ikke godt sammen: »løsøre... uden nogen form for ... arbejdsydelse«. Der menes nok »løsøre, der ikke skal monteres [osv.]...«. Hvad kan bygherren tænkes at få leveret, som ikke skal monteres el.lign.? Og hvad kan entreprenøren?!

7. Tvisteløsning

De foreslåede bestemmelser om tvister er blevet særdeles omfattende og er på en lang række punkter udtryk for store nyskabelser. Det grundlæggende synspunkt forekommer at være taget ud af Holberg-komedien med udsagnet: »Forliger Eder, I Skabhalse«. ¹⁹ Efter min mening er nyskabelserne ikke alle lige fornuftige og hensigtsmæssige, og samlet er det min bestemte opfattelse, at reglerne vil skabe flere problemer, end de løser.

Grundlæggende skal det understreges, at det er *særdeles farligt* at indsætte så mange nye regler i standardvilkårene, som erfaringsmæssigt er vanskelige at revidere, og som historisk set kun ændres med intervaller på (+) 20 år. Gode intentioner om mægling og mediation kan opnås ved at have bestemmelser herom i Voldgiftsnævnets regler, der lettere kan ændres, hvis det viser

sig, at gode intentioner enten er utilstrækkelige eller ligefrem kan medføre skadelige virkninger.

Reglerne er generelt alt, alt for ordrige, omfattende og uoverskuelige. Der ses ikke at være gjort noget forsøg på at foretage en passende opdeling af, hvad der hører hjemme i standardvilkårene, og hvad der hører hjemme i Voldgiftsnævnets regler. Der er ingen grund til at fylde standardvilkårene op med regler om alt muligt sagsbehandlingsstof. Sådanne regler bør i øvrigt også kunne ændres noget lettere og hyppigere, end standardvilkårene kan. Enhver voldgiftsinstitution med respekt for sig selv har opstillet egne, detaljerede regelsæt om mediation, mægling, *fast track*, antal dommere osv. Der er absolut ingen grund til at give meget detaljerede regler herom i et standardvilkår. Følgende forslag til bestemmelser bør derfor fjernes helt fra (eller i hvert fald forkortes meget betydeligt i) AB-vilkårene:

¹⁸ Dette komma er fejlagtigt, men semantisk er sætningen temmelig umulig med sin endeløse opremsning af substantiver *ab initio*.

¹⁹ Diogenes i Ludvig Holbergs komedie »Plutus eller Proces imellem Fattigdom og Riigdom« (3. akt, scene 11).

(1) § 65, stk. 3, stk. 4, stk. 5 og stk. 6, er rene "sagsbehandlingsbestemmelser" om iværksættelse af mægling, der bør stå i Voldgiftsnævnets regler og ikke i standardvilkårene. (§ 65, stk. 7, er stærkt problematisk og bør af andre grunde helt udgå, jf. nedenfor). § 65, stk. 8, er den eneste centrale og vigtige regel, der bør stå i standardvilkårene om mægling.

(2) Det samme gælder for § 66, stk. 2, 3, 4, 5 og 6. Ved stk. 6 skrider det ligefrem til himmelen – hvorfor i alverden skal et standardvilkår dog tynges med en bestemmelse, der bl.a. går ud på, at syns- og skønssagen skal omjournaliseres?! Også her er det stk. 8, der er tilstrækkelig og nødvendig: henvisningen til Voldgiftsnævnets regler om syn og skøn.

(3) Ved § 67 taler traditionen for, at der står i hvert fald noget om, hvad den særligt sagkyndige kan og skal. Nu er flere af reglerne imidlertid blevet så "sagsbehandlingsagtige" (med frister for indlæg osv.), at i hvert fald disse bør flyttes. Igen kan alt det "sagbehandlingsmæssige" dækkes af en generel bestemmelse i udkastets § 67, stk. 11.

(4) Ved § 68 kunne i hvert fald stk. 3, 4, 5, 6, 7, 8 og 9 dækkes af de regler, der skal fastsættes af Voldgiftsnævnet i henhold til stk. 11.

(5) Ved § 69 kunne tilsvarende reglerne i stk. 3, 4, 5 og 6 flyttes til Voldgiftsnævnets regler for sagsbehandling, jf. henvisningen i stk. 7. Selv denne henvisning er dog i grunden overflødig, da det af § 61, stk. 1, fremgår, at voldgiftsbehandlingen skal ske efter Voldgiftsnævnets regler.

I virkeligheden bør vel – ud over en henvisning til Voldgiftsnævnets regler – kun de overordentlig nyttige regler om, at flere parter kan inddrages under samme skøns- eller voldgiftssag, forblive stående i AB-vilkårene.²⁰ Forslagets §§ 66, stk. 8, og 69, stk. 8, bør således forblive i AB 18.

Sprogligt er der også adskilligt at tage fat på i bestemmelserne, der rummer megen overflødig snak og mange gentagelser. Det ville også være rart, om det idelige »mediation og mægling« kunne slås sammen til ét ord, selv om de måske kan støde enkelte nyreligiøse, der mener, at der er en dyb, spirituel forskel på de to begreber. Kan man ikke vælge mellem disse to ord, kunne man jo indføre ordet »forligshandling«, der forestås af en »forligsmand«. Dette udtryk kendes jo af de fleste. Efter min vurdering ville »mægler« dog være det bedste, fordi han skal søge at finde et »forlig«, hvilket er kort og klart – og ikke et modeudtryk af "halvudenlandsk" tilsnit for noget, der kan siges bedre og tydeligere på et jævnt og ukrukket dansk. I det følgende anvendes derfor kun udtrykket mægling – ikke mediation – medmindre andet er nødvendigt for forståelsens skyld.

Det mest fornuftige forslag i de meget omfattende nyskabelser er uden enhver tvivl forslaget om *hurtig afgørelse af tvister under byggeriet*, jf. afgrænsningen i § 68, stk. 1, litra a)-e).²¹ Problemet med dette forslag er dog, at det er nok så tvivlsomt, hvad der menes med, at afgørelserne er »bindende«, og om man kan regne med, at de bliver eksigible af, at 8-ugersfristen bliver oversiddet.

Førend jeg går ind på en nærmere vurdering af (nogle af) de foreslåede enkeltregler, ønsker jeg at understrege, at regler om løsningstrapper, mægling osv. slet ikke er nødvendige, når der på begge (alle) sider er tale om nogenlunde fornuftige, ræsonnable og pragmatiske parter, der repræsenteres af advokater med tilsvarende egenskaber. Sådanne parter undersøger naturligvis af sig selv forligsmuligheder osv., og de er fuldt ud på det rene med de betydelige omkostninger – direkte og indirekte – der er forbundet med at føre langvarige voldgiftssager.

Spørgsmålet er, om de foreslåede regler yder nogen reel hjælp i tilfælde, hvor blot én af parterne er lidet fornuftig, ræsonnabel og

pragmatisk.²² Det tvivler jeg *meget stærkt* på. Det må ikke overses, at mange tvister skyldes økonomiske vanskeligheder hos en part, der derfor – med alle midler – forsøger at træne sagen for at vinde tid og måske overvinde vanskelighederne. Andre tvister skyldes, at mægling ikke giver nogen mening, fordi (en af) parterne har behov for en *afgørelse*. Det kan være offentlige bygherrer, der undertiden ikke kan indgå forlig uden at udsætte sig for kritik, eller det kan være (bagvedstående) forsikringselskaber, der ønsker en retlig afklaring. Atter andre tvister er af en karakter, hvor mægling osv. reelt er "dødfødt": Hvis den ene part hæver kontrakten over for den anden, er der ikke nødvendigvis meget at mødes om, hvis den anden part anser ophævelsen for uberettiget. De *kan* ikke begge have ret, og en retlig afklaring vil kun sjældent kunne opnås ved forhandling. Hvis den kan, skyldes det i øvrigt helt sikkert andre omstændigheder end mere eller mindre omfattende regler om løsningstrapper, tvungen mægling og lignende.

Det er klart, at AB-udvalget har stået under et betydeligt politisk pres på dette punkt. Nogle "regnedrenge" kan fortælle, hvor meget konfliktløsning koster, og hvor godt det ville være, hvis konflikter kunne blev løst hurtigere og billigere. Det er sikkert rigtigt alt sammen, men det omfattende system, der nu tænkes indført, vil i hvert fald heller ikke blive gratis for parterne. Det ville i øvrigt være bedre, om man kunne give så klare regler, at blot nogle konflikter helt kunne undgås, end at man giver regler, der (måske!) begrænser omkostningerne, når en konflikt først *er* opstået.

Den slags regnestykker, der med mellemrum opstilles af forskellige økonomiske teoretikere, holder i virkeligheden sjældent eller aldrig i praksis. Sikkert er det, at *alle*, der har en tvist, nu risikerer at blive trukket op ad løsningstrapper og igennem mægling, før de omsider kan få en afgørelse. Dette sker vel at mærke for at "indfange" de (sikkert) ganske få parter, der ikke af sig selv kan finde ud af at forlige sager, der er egnede til forlig. Omfanget af mediations- og mæglingssager ved Voldgiftsnævnet (eller Voldgiftsinstituttet) er efter det oplyste i dag ikke betydeligt.²³ Forklaringen er efter min vurdering i vidt omfang, at parter, der kan tale sammen, slet ikke har behov for omfattende og detaljerede regelsæt om mægling. Omvendt nytter selv nok så omfattende regelsæt herom ikke ret meget, hvis parterne ikke *kan* tale sammen. Med de nye regler vil der givetvis blive afholdt en hel masse møder, men om det vil medføre nogen reelt øget succesrate, er vel højst tvivlsomt. En simpel sammentælling af sager, der nu bliver forligt på løsningstrappen, vil i hvert fald aldrig kunne dokumentere, at de nye regler er en succes. En sådan sammentælling vil jo i sagens natur også omfatte alle de sager, der *i forvejen* ville blive forligt uden disse omfattende regler! Med de nye regler tvinger man altså alle de sager, der tidligere blev løst på uformelt grundlag, ind i regler om løsningstrapper, mægling osv.

Der er ikke i de foreslåede bestemmelser taget stilling til, om parter under møder kan eller skal have en advokat med som bisidder. Jeg går ud fra som en selvfølge, at der vil være adgang hertil, men at der ikke vil være nogen form for advokattvang. Tager den ene part imidlertid en advokat med, vil den anden normalt også gøre det. Advokaten skal læse på sagen inden møderne. Det bliver ikke "en gratis omgang" dette her! Naturligvis skal advokater også normalt inddrages i dag, hvor sagerne søges forligt, men dette sker

²⁰ Den tilsvarende regel om mediation og mægling i § 65, stk. 9, kan med fordel udgå sammen med alle andre bestemmelser om mediation og mægling. Eventuelt kan man overveje en »tilvalgsløsning« (*opt-in*), hvad angår mediation og mægling.

²¹ Litra f angår tvister på under 200.000 kr. Litra g kræver enighed mellem parterne og er dermed uden nogen større selvstændig interesse. Strengt taget burde der i øvrigt nok stå »eller« – og ikke »og« – lige foran litra g.

²² Endnu værre er det naturligvis, hvis *begge (alle)* parter er lidet fornuftige, ræsonnable osv.

²³ Det forholder sig meget muligt anderledes i f.eks. England og USA, fordi det dér er nærmest prohibitivt dyrt at føre rets- og voldgiftssager. I USA er princippet i øvrigt, at hver part – *win or lose* – betaler egne sagsomkostninger, og det er sikkert også en faktor, der kan befordre et forlig.

jo ikke i alle sager, hvor blot én part ønsker det, men kun i sager, hvor begge (alle) parter er indstillede på at finde et forlig.

Forestiller man sig, at sagerne kan løses kommercielt og uden advokatindblanding, vil man nok få sig en overraskelse. Reglerne vil meget let kunne begunstige de store aktører med egen juridisk afdeling eller regelmæssig kontakt til advokat på bekostning af mindre entreprenører og måske uerfarne bygherrer, for hvem det måske kræver nogen overvindelse at tage kontakt til en advokat. Selv om den stærke, professionelle part ikke tager sin advokat med til mødet, vil parten i hvert fald have fået en omhyggelig juridisk gennemgang af stærke og svage punkter forud for forligsmødet, mens den anden part måske møder op med en lidt naiv forestilling om, at man kan »tale sig til rette«, og ofte vil have forsømt at indhente nogen juridisk bistand på forhånd. Det foreslåede system risikerer at fremme ulighed, hvorimod *voldgiftsbehandling sikrer*

ligestilling derved, at begge (alle) parter har en klar opfordring til at lade sig repræsentere ved advokat.

Samlet set er jeg meget betænkelig ved de foreslåede regler – dog i det væsentlige bortset fra reglerne om hurtig afgørelse, som formentlig vil kunne bringes til at virke nogenlunde hensigtsmæssigt. Jeg frygter, at reglerne om løsningstrappe, mægling osv. for det første ikke vil gøre nogen videre nytte, og at de for det andet risikerer at gøre temmelig betydelig skade. De giver hidtil helt usete og uanede muligheder for at trænerne en sag og anledning til mange vanskelige problemer med hensyn til den praktiske håndtering, bl.a. når der er flere parter i en sag, eller når der bliver flere krav, der skal behandles successivt efter hinanden. Jeg er ganske særlig bekymret over de forslag til bestemmelser, der omtales i skemaet nedenfor:

§ 64, stk. 1	<i>Tvister mellem parterne skal søges afklaret og forligt ved forhandling mellem deres projektledere senest 5 arbejdsdage efter, at en part har anmodet om forhandling efter denne bestemmelse om en nærmere angivet tvist.</i> Det er muligt, at meningen er, at tvisten skal være »afsluttet ved forlig« senest fem arbejdsdage efter anmodningen. I så fald burde man nok skrive det!	<i>En part kan anmode om, at en angiven tvist skal søges forligt ved forhandling mellem parternes projektledere. Forhandlingen skal indledes senest 5 arbejdsdage efter anmodningens fremsættelse.</i> Forestiller man sig, at dette også skal gælde, efter at byggeriet er afsluttet?
§ 64, stk. 2	<i>Hvis tvisten ikke bliver forligt efter stk. 1, skal tvisten søges forligt ved forhandling mellem parternes ledelsesrepræsentanter senest 5 arbejdsdage efter udløbet af fristen i stk. 1. Hvis ledelsesrepræsentanterne ikke forliger tvisten, skal de drøfte det næste skridt til løsning af tvisten.</i>	Er det virkelig umuligt at formulere dette, uden at substantivet »tvist« skal nævnes 4 (fire) gange, og verbet »forlige« skal anvendes 3 (tre) gange?! (Svaret er nej. Se nedenfor). <i>Opnås der ikke et forlig efter stk. 1 inden for 10 arbejdsdage, skal parternes ledelsesrepræsentanter optage forhandlinger inden for 5 arbejdsdage herefter. Forliges tvisten ikke inden for 10 arbejdsdage, skal ledelsesrepræsentanterne drøfte det næste skridt.</i>
§ 64, stk. 3	<i>Hver part skal udpege sin projektleder og ledelsesrepræsentant senest 5 arbejdsdage efter, at entrepriseaftalen er indgået.</i>	En mindre ting, men alligevel: Skal det virkelig stå her?! Det er jo noget, parterne skal gøre omtrent helt fra starten – samtidig med garantistillelse osv. – og ikke først, når der er opstået en tvist.
§ 64, stk. 4	<i>Mediation, mægling, hurtig afgørelse og voldgift kan ikke iværksættes, før forhandlingsproceduren efter stk. 1 og 2⁴ er gennemført. Det samme gælder syn og skøn, medmindre syn og skøn iværksættes for at sikre bevis.</i>	1. pkt. forekommer meget lidt fornuftigt – og hvad angår mediation og mægling harmonerer det da heller ikke med § 65, stk. 1, så vidt jeg kan se. Det samme gælder for hurtig afgørelse, se § 68.
§ 65, stk. 1	<i>Voldgiftsnævnet kan efter anmodning fra en part udpege en mediator eller en mægler til at gennemføre mediation eller mægling med henblik på at løse en tvist ved forlig efter forhandling. Anmodning kan tillige</i>	<i>En part kan anmode Voldgiftsnævnet om at udpege en mægler med henblik på at løse en tvist ved forlig.</i> 1. pkt. er betænkelig, fordi den giver den ene part mulighed for at trænerne sagen. Selv om

	<i>indgives af en voldgiftsret, der behandler den pågældende tvist.</i>	anmodningen måtte blive afvist, er kostbar tid måske spildt.
§ 65, stk. 6	<i>Hvis en part eller en voldgiftsret har anmodet om mægling eller mediation, er begge parter forpligtet til at medvirke til gennemførelse af mæglings- eller mediationsproceduren, og voldgift kan ikke iværksættes eller fortsættes, før proceduren er afsluttet.</i>	En overordentlig betænkelig bestemmelse, der kan misbruges til træning, men alligevel vil være virkningsløs, hvis en part ikke vil tale mere med modparten.
§ 66, stk. 1	<i>Voldgiftsnævnet udmelder efter anmodning fra en part syn og skøn med henblik på at sikre bevis for eller at bedømme faktiske forhold. Hvis en part har anmodet om en hurtig afgørelse, kan der ikke udmeldes syn og skøn om samme forhold, før sagen om hurtig afgørelse er afsluttet, medmindre formålet med syn og skøn er at sikre bevis.</i>	Hele den sidste sætning bør stryges. Der bør <i>altid</i> være adgang til syn og skøn. Se også bemærkningen ad § 64, stk. 4.
§ 68, stk. 5	<i>Modparten(/erne) kan afgive et svar senest 10 arbejdsdage efter modtagelsen af anmodningen om hurtig afgørelse, men kan ikke bringe andre tvistigheder ind under sagen. Senest samtidig med afgivelse af svar,²⁵ kan modparten(/erne) inddrage yderligere parter i sagen ved et ad citationsskrift, og den pågældende skal da afgive svar senest 10 arbejdsdage efter modtagelsen af ad citationsskriftet. Herefter kan hver part afgive et indlæg senest 5 arbejdsdage efter modtagelsen af modpartens indlæg. Hvis ganske særlige omstændigheder taler afgørende for det, kan Voldgiftsnævnet forlænge fristen eller tillade afgivelse af ét yderligere indlæg fra hver side. Anmodning herom skal fremsættes inden 3 arbejdsdage efter modtagelsen af modpartens seneste indlæg.</i>	At der ikke kan indbringes »andre tvistigheder«, er sikkert et fornuftigt udgangspunkt, men det holder ikke altid. Normalt ville man i en processuel regel skrive, at der ikke »mod modpartens protest« eller ikke »uden den sagkyndiges tilladelse« kan indbringes andre tvistigheder. Er det virkelig meningen, at forbuddet skal være absolut?!
§ 68, stk. 10	<i>En hurtig afgørelse har bindende virkning. Afgørelsen kan indbringes for voldgift senest 8 uger efter, at den er truffet, og der træffes da ved voldgiften endelig afgørelse om tvisten. Hvis der ikke anlægges voldgiftssag inden fristens udløb, bliver afgørelsen herefter endelig. Afgørelsen skal opfyldes senest 8 uger efter, at den er truffet, men indbringelse for voldgift har opsættende virkning, medmindre voldgiftsretten træffer anden bestemmelse.</i>	Det forekommer dristigt at konstruere sig frem til, at en afgørelse, som ikke er anfægtet ved voldgift inden for 8 uger, er at anse som en voldgiftskendelse. Er man så dristig, må man også have modet til at skrive det.

§ 69, stk. 2	<i>En voldgiftssag kan ikke anlægges før 4 uger efter, at et forhandlingsforløb om tvisten efter § 64 er afsluttet. Voldgiftssag kan endvidere ikke anlægges, hvis der verserer en sag om mediation, mægling eller om hurtig afgørelse angående samme tvist.</i>	1. pkt. er nok det mest betænkelige nye forslag overhovedet, om end i knivskarp konkurrence med § 65, stk. 6: Først 4 uger efter, at forhandlingsforløbet er afsluttet?!
--------------	--	---

De foreslåede bestemmelser giver anledning til flere alvorlige bekymringer. Nogle få af disse vil blive omtalt nedenfor. Af hensyn til pladsen anvendes ordet »mægling« som fællesbetegnelse for »mægling og mediation«:

Et generelt problem er, at reglerne overhovedet ikke sondrer mellem *tvister undervejs i byggeriet og tvister, der opstår (måske længe) efter*. I sidstnævnte tilfælde vil de i AB-udkastets § 64 omtalte projektledere meget ofte være *andenswo engageret*, og måske har de slet ikke længere ansættelses- eller kontraktmæssig forbindelse til bygherre og entreprenør. Spørgsmålet er herefter, hvem der så skal forhandle. Skal man udpege en anden? Eller skal man gå direkte til ledelsesforhandling?

Fristberegningen i § 64 er ikke helt let at forstå. Så vidt jeg kan se, regnes den nye 5-dages frist for forhandlinger på ledelsesniveau fra *udløbet* af den første frist, som imidlertid kun går på forhandlingens *indledning*. Det er muligt, at jeg har misforstået det, men klart er det i hvert fald ikke beskrevet, og tingene hænger slet ikke rigtigt sammen, fordi man ikke synes at have overvejet den eventualitet, at parternes forhandling ikke nødvendigvis fører til et resultat med det samme. I praksis vil der være en tendens til at aftale "at tales ved i næste uge", og så er hele processen allerede kørt af sporet fra starten ...

Forslaget om tvungen mægling, når blot én part forlanger det (jf. tvungen modregning), er i strid med al sund menneskeforstand, da mægling i almindelighed kun har en rimelig udsigt til succes, hvis begge parter i det mindste er enige om at gøre forsøget. Hertil kommer, at det jo ikke virker rigtig gennemtænkt, når der er tale om byggeriets retsforhold, hvor der ofte er flere parter. Hvis der er f.eks. 4-5 (mulige) parter, skal én af disse så virkelig kunne tvinge alle de andre ud i meningsløse mæglingsforsøg?! En enkelt anmodning vil jo helt naturligt starte en dominoeffekt ... Problemet er kun strøjt, men ikke løst i stk. 9 (om »flere end to parter«).

Et andet problem ved det foreskrevne mæglingsforløb i § 65 er, hvem der i grunden skal afgøre, om forløbet skal afsluttes uden resultat. Tilsyneladende kan kun mægleren bestemme dette, og hvis han af den ene part besnakkes til at fortsætte og fortsætte, er den anden part reelt retsløs. Det vil i hvert fald være helt galt. (Sprogligt er »iværksætte voldgift« i øvrigt ikke kønt. Kunne man ikke skrive »indlede voldgiftssag« i stedet?!).

AB-udkastets § 65, stk. 1, 2. pkt., er også stygt. Man må knibe sig selv i armen og spørge, hvorfor dog en voldgiftsret skal kunne anmode om gennemførelse af et mæglingsforløb. Det er *parterne*, der disponerer over sagen. Hvis ikke engang én af parterne (evt. på opfordring af voldgiftsretten) vil anmode om mægling, hvad i alverden skal det så til for?!

AB-udkastets § 68 om hurtige afgørelser har bestemt nogle gode takter, og der er sikkert i nogle byggerier et behov for, at nogle tvister afklares undervejs, så de ikke forpuster hele samarbejds klimaet og kvæler hele projektet. § 68 er imidlertid – som anført – ikke begrænset til tvister undervejs i byggeriet. Under alle omstændigheder forekommer det stærkt betænkeligt, at § 66, stk. 1, ved hurtige afgørelser afskærer adgangen til at få udmeldt

syn og skøn, »medmindre formålet med syn og skøn er at sikre bevis«. Under selve den sag, der skal føre til den hurtige afgørelse – herefter »den hurtige sag« – kan der ikke gennemføres syn og skøn, jf. § 68, stk. 9, sidste pkt. Disse betænkelige regler rejser flere spørgsmål, end de besvarer. Er formålet med syn og skøn ikke altid at sikre bevis? Hvem skal i øvrigt afgøre, hvad formålet er? Syn og skøn skal efter min opfattelse overhovedet ikke kunne forhindres eller forsinkes, og syn og skøn er i øvrigt ofte et særdeles probat *forligsfremmende middel*. Det kunne i øvrigt være muntert, såfremt opmanden i »den hurtige sag« ender med at henvise parterne til mægling i medfør af § 68, stk. 9, med det resultat, at syn og skøn på denne måde er blevet udskudt uden grund. Syn og skøn kan ikke afholdes under den hurtige sag, jf. § 68, stk. 8, og det er ikke givet, at der er foretaget besigtigelse ifølge samme stykke, for det afgør opmanden selv.

At der ikke kan indbringes »andre tvistigheder« i »den hurtige sag«, er sikkert et fornuftigt udgangspunkt. I en sag, der drejer sig om ændringer, må tidsfristforlængelse i samme anledning dog sikkert også kunne indbringes. Tilsvarende kan spørgsmål om bygherrens tilbageholdelse eller modregning ikke løses uden inddragelse af de underliggende forhold (der kan angå tidsfristforlængelse, ændringsbetaling, prisregulering osv.). Vanskeligere bliver det, hvis entreprenøren påberåber sig projekteringsfejl hos bygherren og lign. Vil det være »andre tvistigheder«, selv om det vedrører sagen? Dette punkt er næppe tænkt tilstrækkelig igennem. Den, der er indklaget, vil jo ofte ønske at få afgjort et spørgsmål fuldt ud (og ikke kun delvis). Normalt ville man vel i øvrigt i en processuel regel skrive, at der ikke »mod modpartens protest« eller ikke »uden den sagkyndiges tilladelse« kan indbringes andre tvistigheder. Er det virkelig meningen, at forbudet skal være absolut?!

Allerstørst betænkelighed volder den regel, der foreslås i AB-udkastets § 69, stk. 2. Den foreslåede fire ugers karenstid må der advares meget kraftigt imod. Det er grundlæggende helt urimeligt, at der skal gå fire uger efter afslutningen af forhandlinger, førend voldgiftssag kan indledes. Det er næppe heller hensigtsmæssigt at pådutte parterne at indlede eller fortsætte forhandlinger på denne måde. Det fremgår dernæst ikke klart af reglerne, hvornår et forhandlingsforløb er afsluttet. Kan en part blot ensidigt erklære dette? Hvorledes skal fristen på 4 uger håndteres, når der er flere parter, der kan have afsluttet forhandlingerne på forskellige tidspunkter? Er kun løsningstrappen afprøvet, fordi ingen har anmodet om mægling, vil en part kunne vente fire uger med at anmode om mægling og således kunne træne sagen yderligere. Herefter »verserer« der en mæglingssag ifølge § 69, stk. 2, 2. pkt. Denne begrænsning er også meget betænkelig, og den strider mod det, der normalt aftales, jf. f.eks. Voldgiftsinstitutets anbefalede mediationsklausul. Kun begrænsningen med hensyn til en verserende hurtig afgørelse forekommer nogenlunde fornuftig og kan formentlig forsvares.

Andre problemer ved de foreslåede tvisteløsningsregler – herunder udsagnet i AB-udkastets § 68, stk. 10, om, at en hurtig afgørelse

har »bindende virkning« – er behandlet i en anden artikel i nærværende særnummer.²⁶

²⁶ Jf. min artikel »Om AB-udkastet og dets forhold til lovgivningen samt til andre aftaler«, afsnit 6.